

Invazní rybenka *Ctenolepisma longicaudata* odhalena v České republice

Starobylé primitivní skupiny hmyzu z podtřídy šupinušek (Thysanura), jako jsou chvostnatky (Archaeognatha) nebo rybenky (Zygentoma), žijí povětšinou skrytým způsobem života a nepřitahují příliš pozornosti. Výjimkou se ale v poslední době stala rybenka *Ctenolepisma longicaudata*, původně popsaná z jižní Afriky, která během konce 20. a začátku 21. století kolonizovala již téměř celou Evropu od pobřeží Středozemního moře po Faerské ostrovy.

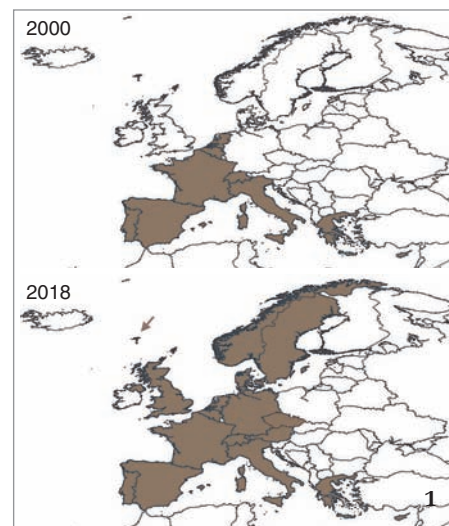
Na rozdíl od původních evropských druhů rybenek nemá *C. longicaudata* příliš vysoké životní nároky na teplotu či vlhkost, a může se tak objevit kdekoli v urbánním prostředí, kde najde dostatek potravy. Živí se materiálem organického původu včetně celulózy a škrobu. Může proto působit škody např. na tapetách, v archivech, ve fotoalbech, na obrazech nebo textiliích, a její aktivita může vést ke kontaminaci uskladněných potravin. Uvedená rybenka je poměrně odolná (viz dále v textu), a právě díky svým schopnostem je v současnosti např. v Nizozemsku, 20 let od prvního nálezu, dominantním představitelem synantropních rybenek. Stejný trend lze proto předpokládat i v ostatních evropských zemích.

V porovnání s našimi původními druhy dorůstá v dospělosti značné délky těla 12 až 15 mm a má uniformní šedé zbarvení. Typickými znaky jsou velké množství brv (sét) na okraji hlavy, dlouhá tykadla a zadečkové štěty stejně dlouhé, nebo delší než tělo. Štěty a tykadla bývají ale u preparátů křehkých rybenek často poškozeny, proto je při determinaci potřeba kontrolovat i některé mikroskopické znaky.

Tato zavlečená rybenka dokáže hladovět až 307 dní, při teplotě 11 °C přestává být aktivní, optimální teplota je pro ni 23 °C (přežije ale několik měsíců i při 1 °C). Vývoj do dospělosti trvá 2–3 roky, u raných nymfálních stadií následuje jeden svlek každé 3–4 dny. Tento interval se postupně prodlužuje a po dosažení pohlavní dospělosti (14. svlek) trvá doba jednoho instaru více než 40 dní. K oplození dochází pravděpodobně vždy brzy po svleku, s čímž souvisí také zvýšený příjem potravy v tomto období. Dospělci žijí 3–5 (případně až 8) let, samice naklade pomocí kladélka do štěrbin a prasklin v substrátu během jednoho roku více než 50 oválných vajíček, ve snůškách po 2–20 kusech.

V České republice byla populace *C. longicaudata* poprvé objevena v r. 2017 ve skladu a přilehlých kancelářských budovách na okraji Prahy, kde působila škody v archivu dokumentů, kam byla zavlečena nejspíše s kartonovými obaly. Po zveřejnění nálezu jsme zjistili uvedený druh i na dalších místech ve Středočeském, Plzeňském a Jihomoravském kraji.

Ctenolepisma longicaudata se tak stala pátým druhem rybenek obývajícím ČR.

1 Výskyt invazní rybenky *Ctenolepisma longicaudata* v Evropě v r. 2000 a 2018. Orig. M. Kulma a kol.

2 Odchycený exemplář (a, b) a detail hlavy s typickým velkým množstvím brv – sét (c). Foto: R. Sehnal (a, b), M. Petrýl (c)

3 Sklad, kde byla objevena první etablovaná populace tohoto druhu v České republice. Foto J. Patoka

Dosud nejrozšířenějším synantropním zastupcem této skupiny je rybenka domácí (*Lepisma saccharina*), známá z koupelen a vlhkých koutů v domácnostech. Synantropně se může vyskytovat i rybenka skleníková (*Thermobia domestica*), která ale vyhledává stanoviště s vyšší teplotou, a proto se u nás vyskytuje poměrně vzácně. Ještě vzácněji se může objevit *Ctenolepisma lineata*. Posledním českým druhem rybenek je *Atelura formicaria*, žijící v mraveništích rodu *Lasius*.

Lze očekávat, že *C. longicaudata* bude u nás působit různé škody. Ani chemické zásahy zatím nebyvají účinné. Navíc se může šířit v kartonech se zasílaným zbožím. Proto je třeba varovat zejména pracovníky skladů, knihovníky, muzejníky, archiváře a galeristy, aby depozitářům a sbírkám věnovali zvýšenou pozornost. Uvítáme sdělení údajů o případných nových nálezech druhu.

Použitá literatura uvedena na webu Živy.

